

Sygn. akt I CK 277/05

POSTANOWIENIE

Dnia 25 stycznia 2006 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Gerard Bieniek

SSN Irena Gromska-Szuster

Protokolant Beata Rogalska

w sprawie z wniosku K. L.

przy uczestnictwie [...]

o stwierdzenie nabycia spadku,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 25 stycznia 2006 r.,

kasacji wnioskodawczyni

od postanowienia Sądu Okręgowego w W.

z dnia 28 grudnia 2004 r.,

oddala kasację.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 17 maja 2004 r. Sąd Rejonowy, na podstawie testamentu notarialnego z dnia 30 kwietnia 1998 r., stwierdził nabycie spadku po W. Z. przez jej siostrę J. Ś. i siostrzenicę H. G. po 1/2 spadku każda. Apelacje wnioskodawczynie K. L. i uczestniczki postępowania T. K. Sąd Okręgowy w W. oddalił postanowieniem z dnia 28 grudnia 2004 r.

Sąd Okręgowy oparł się na następujących ustaleniach faktycznych.

W. Z. zmarła 6 maja 1998 r. jako wdowa, bezpotomnie. Pozostawiła pięcioro rodzeństwa: K. L., T. K., J. Ś., S. K. i F. K. Jej rodzice zmarli przed nią.

Notariusz M. S. sporządziła w szpitalu dnia 30 kwietnia 1998 r. testament notarialny W. Z., na podstawie którego powołała ona do spadku po połowie swoją siostrę J. Ś. i siostrzenicę H. G. Spadkodawczynie nie mogła wówczas pisać z powodu wieku i osłabienia chorobą. Z tego względu złożyła na testamencie tuszowy odcisk palca, obok którego M. L. wpisał jej imię i nazwisko oraz podpisał się. Notariusz uczyniła natomiast wzmiankę, że spadkodawczynie nie może się podpisać, nie wskazując jednak bliżej, z jakich powodów W. Z. nie może tego uczynić.

Sąd Okręgowy przyjął, że testament notarialny jest ważny i skuteczny, uznając m.in., że spełnia on wymagania określone w art. 87 § 2 i art. 92 § 2 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. - Prawo o notariacie (jedn. tekst: Dz.U. z 2002 r. Nr 42, poz. 369 ze zm.).

W kasacji wnioskodawczynie K. L., zarzucając w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej naruszenie art. 92 § 2 w związku z art. 87 § 1 pkt 4 i § 2 Prawa o notariacie, wносиła o zmianę zaskarżonego postanowienia i postanowienia Sądu pierwszej instancji oraz stwierdzenie, że spadek po W. Z. nabyło na podstawie ustawy jej rodzeństwo po 1/5 części spadku każde z nich, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w W.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W sprawie mają zastosowanie przepisy dotyczące kasacji w wersji redakcyjnej i numeracji obowiązującej przed dniem 6 lutego 2005 r. (art. 3 ustawy z dnia 22 grudnia 2004 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz.U. z 2005 r. Nr 13, poz. 98).

W myśl art. 950 k.c., testament może być sporządzony w formie aktu notarialnego. Wobec braku szczególnych uregulowań co do formy testamentu notarialnego, powinien on być sporządzony zgodnie z wymaganiami dotyczącymi czynności notarialnych określonymi m.in. w rozdziale 2 działu II ustawy - Prawo o notariacie, natomiast sam akt notarialny odpowiadać musi warunkom formalnym przewidzianym w rozdziale 3 działu II tej ustawy. Oznacza to, że w sytuacji, gdy osoba biorąca udział w czynności nie może lub nie umie pisać, powinna ona – w myśl art. 87 § 1 pkt 4 Prawa o notariacie – na dokumencie złożyć tuszowy odcisk palca, a obok tego odcisku inna osoba powinna wpisać imię i nazwisko osoby nieumiejącej lub nie mogącej pisać, umieszczając swój podpis. Przepis art. 87 § 2 Prawa o notariacie nakłada ponadto na notariusza obowiązek uczynienia stosownej wzmianki w treści sporządzanego dokumentu o niemożności złożenia podpisu. Z przepisu tego nie wynika natomiast obowiązek dokonania wzmianki o sposobie stwierdzenia niemożności złożenia podpisu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 marca 2005 r., II CK 478/04, Biul. SN 2005, nr 5, s. 10). Użycie w nim spójnika „bądź” oznacza bowiem, że notariusz dokonuje wzmianki dotyczącej albo okoliczności opisanej przed tym spójnikiem, albo okoliczności przewidzianej za nim. Stwierdzić zatem należy, że podniesiony w kasacji zarzut naruszenia art. 87 § 2 Prawa o notariacie jest bezpodstawny, gdyż kwestionowany testament notarialny zawiera wzmiankę, że spadkodawczyni nie może się podpisać.

Jeżeli czynność notarialna z udziałem osoby niemogącej lub nieumiejącej pisać polega na sporządzeniu aktu notarialnego, jak w przypadku sporządzenia testamentu w tej formie, konieczne jest spełnienie dodatkowego wymogu określonego w art. 92 § 2 *in fine* Prawa o notariacie, polegającego na podaniu przez notariusza, z jakich powodów osoba ta aktu nie podpisała. W analizowanym testamencie notarialnym wzmianka tej treści nie została zawarta, a zatem za trafny co do zasady uznać należy zarzut naruszenia art. 92 § 2 Prawa o notariacie.

Niemniej jednak sam fakt naruszenia jednego z wymagań przewidzianych dla aktu notarialnego nie przesądza jeszcze o pozbawieniu sporządzonego dokumentu waloru aktu notarialnego, co byłoby równoznaczne z przyjęciem – w myśl art. 958 k.c. – nieważności testamentu aktem tym objętego. Podzielić bowiem należy występujący w piśmiennictwie i orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. postanowienie z dnia 15 maja 2003 r., I CKN 367/01, niepubl.) pogląd, że wśród wymagań wynikających z Prawa o notariacie tylko niektóre uznać można za istotne, których niedopełnienie pozbawia sporządzony dokument mocy dokumentu urzędowego. Istotne są wymagania, które dotyczą istoty czynności notarialnej i nie mogą być zastąpione ustaleniami z wykorzystaniem zwykłych środków dowodowych, jak np. wymóg oznaczenia osoby biorącej udział w akcie czy złożenia podpisu przez notariusza. Uchybienie pozostałym wymaganiom, mającym charakter porządkowy, nie pozbawia aktu mocy dokumentu urzędowego. Może ono być co najwyżej przedmiotem zainteresowania organów samorządu notarialnego w związku z możliwością wszczęcia ewentualnego postępowania dyscyplinarnego względem notariusza, który dopuścił się przewinienia zawodowego. Tę kwestię należy jednak zostawić na uboczu, ponieważ nie rzutuje na ocenę zasadności rozpoznawanej kasacji.

Wynikające z art. 92 § 2 Prawa o notariacie wymaganie wskazania w akcie notarialnym powodów, z jakich osoba niemogąca lub nieumiejąca pisać aktu nie podpisała, ma właśnie charakter porządkowy. Po pierwsze, powody niepodpisania aktu pozostają generalnie bez znaczenia dla oceny ważności lub skuteczności albo ustalenia treści czynności aktem tym objętej. Jeżeli natomiast powodem niepodpisania aktu jest okoliczność wyłączająca dopuszczalność sporządzenia aktu notarialnego, np. utrata świadomości osoby biorącej w nim udział, do sporządzenia aktu notarialnego, w tym i do zamieszczenia wzmianki określonej w art. 92 § 2 Prawa o notariacie, nie dojdzie. Po drugie, stwierdzenie przez notariusza przyczyn niepodpisania aktu notarialnego nie jest objęte mocą dowodową dokumentu urzędowego, podobnie zresztą jak np. ocena notariusza co do poczytalności osoby biorącej udział w czynności notarialnej (por wyrok Sądu Najwyższego z 23 lipca 1982 r., III CRN 159/82, OSNC 1983, nr 4, poz. 57). Tym samym określenie przez notariusza powodów braku podpisu może być skutecznie podważone innymi

dowodami. Konsekwentnie należy również przyjąć, że dopuszczalne byłoby przeprowadzenie dowodów dla ustalenia tych powodów w razie niezamieszczenia w ogóle wzmianki o nich w treści aktu. Po trzecie wreszcie, za porządkowym charakterem wymagania określonego w art. 92 § 2 Prawa o notariacie przemawia argumentacja natury historycznej. Należy zauważyć, że w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. Prawo o notariacie (Dz.U. Nr 84, poz. 609 ze zm.) określono precyzyjnie w art. 88, uchybienie którym wymaganiom pozbawia akt mocy dokumentu publicznego. Do wymagań tych nie zaliczono wynikającego z art. 85 rozporządzenia obowiązku zamieszczenia w akcie stwierdzenia, że osoba niepiśmienna lub nie mogąca się podpisać aktu nie podpisała, i podania, z jakich powodów tak się stało. Wynika stąd, że ówczesny prawodawca uznał obowiązek zamieszczenia wzmianki tej treści za drugorzędny. Taka ocena jego charakteru pozostaje aktualna również na gruncie obowiązującego Prawa o notariacie.

W konsekwencji uznać należy, że testament notarialny W. Z. jest ważny, mimo sporządzenia go z naruszeniem wymagania przewidzianego w art. 92 § 2 Prawa o notariacie.

Z podanych względów Sąd Najwyższy uznał, że zaskarżone postanowienie, mimo częściowo błędnego uzasadnienia, odpowiada prawu. Kasację należało zatem oddalić (art. 393¹² w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).